

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KANITZ ÁGOST.

I. ÉVF. 7. SZ.

1877. JULIUS.

TARTALOM: Animadversiones in celeb. et ill. Dr. ELIAE FRIES em. Prof. UPSAL. Hymenomyces Europeos sive Epicrisin Systematis mycologici. Ed. II. (1874). Auctore STEPHANO SCHULZER DE MÜGGENBURG. — THEOPHRAST két növénytani munkája a hazaérkezett Corvinák között. — Könyvismertetések: BECCARI Malesia I. 1. SCHUR Phytographische Mittheilungen I. VOGEL, MÜLLENHOFF, KIENITZ-GERLOFF Leitfaden für den Unterricht in der Botanik. KRAEPELIN Excursionsflora von Nord- und Mitteld Deutschland. — Tudós társaságok. — Halálozások. — Kitüntetések. — Kinevezések. — Utazók és gyűjtők. — Nyilvános gyűjtemények.

ANIMADVERSIONES IN CELEB. ET ILL. DR. ELIAE FRIES EM. PROF. UPSAL. HYMENOMYCETES EUROPEOS SIVE EPICRISIN SYSTEMATIS MYCOLOGICI. ED. II. (1874).

AUCTORE

STEPHANO SCHULZER DE MÜGGENBURG.

Nimum attendi tempus, quo omnium, qui vixerunt, Hymenomyces principis opus luce publica donaretur.

Qui illud sine ira et studio perscrutatur, mirabitur certe eam ingenii sagacitatem, qua auctor inter formas, praecipue vero inter ordines et tribus *Agaricinorum* certis characteribus usus distinguit, ad quae statuenda per longam annorum seriem, indefesso labore et observatione cum ardore nunquam tepescente coniuncta perductus est.

Systema eius omnino maxima ex parte artificiosum est, qua de causa ubique fere animadverti potest, quoniam modo repugnet natura nisui illi, quem ratio humana ei obtendere satagit. Passim ferme inveniuntur formae, quae nec his nec illis congruunt. Contingetne autem unquam cuiquam mortali, systema naturae hic sicut alibi detegere? Hanc quaestionem solutu difficilem non vellicamus.

Hoc tempore id systema est optimum, quod nos aptos reddit sine magna temporis ac laboris iactura fungos inventos

in ordines redigendo. Illud, quod supra memoravimus, opus quod ad dispositionem attinet naturam sive proprietatem hanc praestat eo gradu, quem magnum imo summum dicere possumus, quam ob rem etiam tunc lubentes peadimus auctori aestimationem, si in paucis tantum, operis pretium nulla tenus minuendis locis eiusdem cum auctore sententiae esse nequimus.

Alia ex parte exspectabam, opus hoc auctoris sui non minus ac aliorum innumera priora vacanea redditurum, qui scopus nonnullis plagulis typis exscriptis attingi potuerat.

Auctor ubique citat suamet ipsius et aliorum opera, dimensiones praesertim specierum omittit, quo fit, ut usus brevium saepe diagnosium haud exigua ex parte minuat.

Postquam paucis indicavi primam operis impressionem, quam id in me fecit, liceat mihi digredi ad id, quod in specie meam personam concernit.

In omni fere pagina videmus auctori citata ut: KUNZE et SCHMIDT, ALBERTINI et SCHWEINITZ, BERKELEY et BROOME, GONNERMANN et RABENHORST et similia esse usitata.

Eo maiorem attentionem movet, quod inter crebra citata quae fiunt ex opere per Academiam scientiarum hungaricam edito: „Icones selectae Hymenomycetum Hungariae per STEPHANUM SCHULZER et CAROLUM KALCHBRENNER“ posterior semper solus nominetur.

Huius rei iustam causam non perspicio, nam quod Academia rev. CAROLO KALCHBRENNER, membro suo ordinario operis adornandi negotium commisit, et quod in omni iconum pagina crassis litteris scriptum est: „KALCHBRENNER Icones selectae Hymenomycetum Hungariae“ formae tantum inservit, et etiam amicus KALCHBRENNER eiusdem videtur esse opinionis, nam litteris ad me scriptis summo se gaudio affici dicit, quod hoc modo nomina utriusque nostrum iunctim, sicut e. g. ALBERTINI et SCHWEINITZ, posteris tradantur.

Ceterum ego totam rem nihili penderem atque penitus ignorare mallet, nisi futurum fuisset, ut hac mei nominis ignoratione famae quoque eruditionis damnum inferretur.

Ast ibi in indice legitur:

Agaricus sapidus KALCHBRENNER.

Agaricus nigrocinnamomeus K.

A. haemorrhoidarius K.

A. thraustus K.

A. mamillatus K.

Lentinus degener K.

Omnes hae tales species sunt, quas amicus KALCHBRENNER nunquam vidit, quibusve ab eo ipso in textu et imaginibus Iconum nomen meum additum fuerat.

Ad *Agar. mamillatum* in Epicrisi dicitur: „In fimo equino per pascua Slavoniae SCHULZER“ ex quo vix intelligere quispiam poterit, me esse eius primum et unicum inventorem.

Ad „*Lent. degener*“ KALCHBRENNER qua synonymus nominatur *Cantharellus variabilis* SCHULZER, quam ego speciem omnino plus quam sex lustris ante sic nominavi, at vix crediderim eam in manuscripto Academiae hungaricae tradito nomine *Cantharelli* esse praeditum, in retento enim indicis duplicato sub nomine „*Lentinus*“ invenitur.

Inventionem novarum specierum ego non magni ponderis habeo, ast animo tam dissoluto esse nequeo, quin negligens curem, quod celebratio mei nominis inter mycologos libro impediatur, quo nemini mycologorum carere licet; atque etiamsi proprium tantummodo ius servare velle videar, id solum facio, quod in litteris summi momenti aestimatur: obsequor veritati.

Etiam permodestum meum primum opus*) partim adhuc illis ex temporibus ortum, quibus ad voluptatem tantum studiis vacabam, ab ill. E. FRIES probari, vel inde quoque patet, quod in plurimis sui libri locis amice reverenterque mei meminerit.

Ad plures species, ut ad *Lact. Capsicum* et *Lent. Leontopodium* legitur: „SCHULZER et KALCHBRENNER in litt.“ quod recte dicitur, quia ill. E. FRIES labores meos tantum per rev. KALCHBRENNER videtur noscere.

Pro laude apud nunc memoratum *Lentinum* sic accepta: „Valde speciosas icones amici KALCHBRENNERI“ summas debeo grates, ea enim opus meae tantum manus praedicatur.

Notandum tamen est, colorem lamellarum in diagnosi indicatum non esse. Sunt vero illae dilute argillaceae, acie obscuriores.

Quod meum „*Polyp. Irpex*“ attinet, nimis gratum mihi est, ill. E. FRIES animo adeo benevolo in me latum esse, ut novae huic speciei nomen meum adderet. Tubuli tamen in aetate matura non sunt aculeis subulatis similes sicut apud *Hydaum*, sed dentibus inaequalibus, quemadmodum descriptio a me facta, et crediderim etiam figura docet, quod in Epicrisi „*hydnoideo-dentati*“ dicitur.

*) Eiusdem operis alterum manuscriptum 700 pene enumerat species, atque in omnibus partibus sublime scientiae hodiernae fastigium attingit.

Ceterum hic diagnosi error irrepsit, ob quem fungus dignosci non potest. „Pelliculam“ enim non habet. neque superficies eius „glabra“ est, sed contrarium in modum valde lanoso-tomentosa.

Ex quibus sponte sua sequitur, fungum hunc annum non pertinere ad *Placodermeos*.

Apud tales species, quas scriptor non vidit, diagnosis ab inventore facta sincere reddenda est, et complura loca libri ill. E. FRIES testantur etiam illum eiusdem esse sententiae, itaque dolendo cuidam errori imputandum censeo, si hoc loco mea, quod *Agar. zizyphinum* vero cl. VIVIANI data inverse enarrat. Ad hunc enim, posteriore loco memoratum dicit: „Lamellae confertae“ loco „variusculae.“

Pro re litteraria cupiverim ut solum haec menda in libro occurrant, simulque adverto etiam diagnosin mei *Agar. haemorrhoidarii* in uno maioris momenti puncto imperfectam esse. Habet hic fungus velum universale, volvam crassam, totam partitam in squammas verrucasque mox secedentes. Est ergo forma haec quaedam Amanitarum annularum classi secundae respondens, itaque non *Psalliota*, sed quaequam *Chitonia* FRIES, olim *Amanitaria* SCHULZER. [Vide: „Verhandlungen der k. k. zool. bot. Gesellschaft a. 1866 p. 809.] *Agaricus sanguescens* SCHULZER.“ Nunc adductum cognomen cum consensu meo est tardius a rev. KALCHBRENNER in illud novum transmutatum.

Animadversionum harum ut sperare licet, in appendice quadam Epicriseos ab omnibus ferventer optata, ratio habebitur.

THEOPHRAST KÉT NÖVÉNYTANI MUNKÁJA A HAZA- ÉRKEZETT CORVINÁK KÖZÖTT.

A Konstantinápolyból küldött codexek között, van egy, a melyet igazi Corvina-nak tartanak és mely a botanikusokra nézve is érdekes. Ez „THEOPHRAST Historia Plantarum Libri X et De Causis Plantarum Libri VI. Ex Graeca Lingua in Latina traduxit THEODORUS GAZA graecus Thessalonicensis. Iv-rétü hártya codex. Corvina.“ TH. GAZA az első görög, ki a renaissance idejében, a növénytanhoz közvetlen viszonyba jutott. Midőn szülővárosát (Thessaloniche-t) a törökök 1430-ban elfoglalták, csak életét, szabadságát, tudományát és tehetségét (Talent), menthette meg, mint E. MEYER¹⁾ mondja, kit a kö-

¹⁾ ERNST H. F. MEYER Geschichte der Botanik. Vierter Brand. Königsberg 1857. 215—219. l.

vetkezőkben is követünk. G. Sicilián át Olaszországba menekült és ott, mint a görögnyelv tanítója kívánta életét fenntartani. A latin nyelvet három év alatt annyira elsajátította, hogy az olaszok őt a legelegansabb latin szónokok sorába helyezték. V. MIKLÓS pápa őt megbízta, hogy THEOPHRAST növénytani és ARISTOTELES állattani munkáit a latin nyelvbe átültesse. A THEOPHRAST latin kiadása először ily cím alatt lett nyomtatva „THEOPHRASTI historia et de causis plantarum. Latine vertit THEODORUS GAZA. Tarvisii, per Bartholomaeum Gonfalonierum de Salodio 1483. [Görögül Venetiis apud Aldum csak 1498-b.] Ezen fordítás háromszor lett Aristotelelssel együtt nyomtatva és négy vagy ötször külön. GAZA, ki kb. 1478-b. meghalt, nem volt botanikus, mindazonáltal THEOPHRAST munkáinak fordítása a mennyiben szellem, szorgalom és mind a két nyelvbeni alapos jártasság ezt lehetővé tették, sikerültnek mondható. A latin THEOPHRAST azon benyomást gyakorolja, mintha az egy latin originale volna. De sok benne a hiba, mert G. csak egy és részben számtalan hibával és hézaggal ellátot görög kéziratot használhatott, azután azon helyeket, a melyeket már PLINIUS átvett, ő szintén, szószerint fogadta be kéziratába és így az összes PLINIUSTÓL elkövetett hibákat nála is találhatni. MEYER véleményét végre ezekkel végzi. A görög nyelvben járatlanoknak a de Causis plantarum használatánál meg kell elégedni a SCHNEIDER által javított GAZAFÉLE fordítással és a Historia plantarum használatánál talán ezen fordítás szintén jobb szolgálatokat teend, mint a SPRENGEL által eszközölt német fordítás.¹⁾

KÖNYVISMERTETÉSEK:

Malesia²⁾ raccolta di osservazioni botaniche intorno alle piante dell' arcipelago indo-malese e papuano pubblicata da ODOARDO BECCARI destinata principalmente a descrivere ed illustrare le piante da esso raccolte in quelle regioni durante i viaggi eseguiti dall' anno 1865 all' anno 1876. — Vol. I. Fasc. 1. Genova Tipografia del r. istituto sordo-muti. 1877. 96. l. 2 Tab. 4 r.

Ezen fontos munka első füzete csak a következő értekezést tartalmazza: Le specie di Palme raccolte alla Nuova Guinea da O.

¹⁾ Ujabb időben Dr. OSKAR KIRCHNER (Proskau) foglalkozik THEOPHRAST-tal és annak munkáit a német nyelvbe akarja átültetni. (Ld. Botanische Zeitung XXXIII. (1875) Sp. 747, u. o. olvasható K. érdekes közleménye „Über die Bedeutung THEOPHRAST'S für die Botanik“ Sp. 745—747).

²⁾ L. MNL. 91 l.

BECCARI e dal medesimo adesso descritte, con note sulle specie dei paesi circonvicini.

A pálmák termékenyítése vagy a rovarok vagy a levegő segítségével történik. A fajok, a melyeknél a levegő szerepel, igen magasak, úgy hogy a torzsavirágzatok, melyeken számtalan hímszál van, a többi fák felett emelkednek, ezen hímszálak a virágzás alkalmával tekintélyesen meghoszabbodnak és így a szétől jobban mozoghatók. A rövid porlevelekkel ellátott fajok termékenyítésénél kicsiny (a *Curculionidok* és *Cetonidokhoz* tartozó új) rovarfajok segítenek.

A pálmák gyümölcsei nehezek és azért nehezen szállíthatók a levegő által más vidékre. Kevés madárfaj táplálkozik a gyümölcsökkel, így p. u. a kazuarok néhány pálmafaj nem husos gyümölcseit elnyelik és tekintélyes távolságra szállítják, B. a kazuarok ürülékében az *Orania aruensis* 5,5—6 cm. átm. magjainak csoportjait találta. A gyümölcsök több vagy kevésbé tekés alakja teszi lehetségessé, hogy onnan hova az anyanővényről estek tovább gurulhassanak. Úgy látszik hogy a *Nipa*-, *Cocos*-, *Orania*- és más pálmák gyümölcsei a tengervíz befolyásának huzamosb ideig ellentállhatnak, úgy, hogy azok a tengeren is maradhatnak egy ideig és ha alkalmas talajra jutnak, tovább fejlődhetnek.

Az igaz, hogy a pálmák gyümölcseinek és magvainak tovább szállítása nehézségekkel jár, de az anyagok, a melyekbe az ébréy el van helyezve, igen kemények és így rágó állatok megtámadásai ellen meglehetősen óva vannak. Új Guineában kevés ilyen állat van és mindazonáltal ott a pálmafajok nem jönnek nagy tömegekben elő, eltekintve a *Nipa*- és *Sago*-pálmáktól, melyek a vidéknek különös physiognomiát adnak, habár ezek sem mutatkoznak oly nagy mennyiségben, mint Borneo-szigetén és a malayi archipel más részeiben minek oka talán a talajban keresendő. A malayi archipel nyugoti részén, a közönséges *Nibon* (*Oncosperma filamentosa*) a folyók mentében erdőt képez, Papuasiában egy *O.* faj sincs csak az Aruszigeteken emlékeztet erre a *Kentia costata*, mely szép magas lesz. Új Guinea nyugoti partja pálmák által van jellemezve (*Livistona papuana*). Ternatén a vulcan pic-ja a *Kentia moluccana* és *Ptychosperma Muschenbroekiana* magas törzseivel van diszítve. A többi pálmafajok csak egyenkint és elszorva mutatkoznak. Egyesek a folyók mentén, mások a síkságban és különösen a mocsáros síkságban laknak. A kis pálmák mindig a nagy erdők árnyékos helyein vannak és ritkán láthatók társaságban. A *Linospadix* és *Nengella elegans* fajai, csinos és nyulánk törzseikkel hiányoznak az Arfakhegy erdőiben.

A *Calamus*-fajok itt nem mutatják, a malayi archipelágusban látható jellemző változásait, különben ezek meghatározása sok nehézséget okoz és B. az egész genus fajait revideálni akarja. A *Calamus*-

fajok magvai pikkelyekkel vannak ellátva, habár B. több 100 madarat boncolt, azok gyomrában mégis egyetlen egy *Calamus*-magot sem talált. Igen valószínű, hogy a pikkelyek a garatot sértik és így az elnyelést nehezítik. Mintán ösmeretes azon tény, hogy Borneo szigetén egy teknős-béka egy *Durio*-faj gyümölcsseivel táplálkozik, B. azt következteti, hogy a különben husos tömegből álló *Calamus*-gyümölcsöket, Saurusok és Chelonok megeszik és így lehetővé teszik ezek disseminációját.

B. nem hiszi, hogy a pálmák gyümölcssei hánytató vagy hajtó tulajdonságokkal bírnak, mert a magvak igen resistensek és nem szenvednének sokat, ha hosszabb ideig is az állatok beleiben maradnának. B. ezen alkalommal azon nézetet kockáztatja, hogy az említett tulajdonságok a növények előnyére vannak, mert azon állatok halálát okozzák, a melyek ezen gyümölcsöket megeszik. Ezáltal a magvak oly substrumba jönnek, mely fejlődésüket elősegíti.

Mint minden régió pálmáira, úgy a papuani pálmákra nézve is jellemző, hogy a fajok igen csekély területre vannak szorítva és minden régió specialis alakokkal bír. A fajok, melyek Ausztráliában tenyésznek, talán mind különböznek az Új Guineában, Új Caledoniában és a Vitiszigeteken előjövőkötől; majdnem az összes a Molukokon talált fajok, hiába kerestetnek az archipelagus nyugoti részeiben. A nagy területen Polynesiától Auszráliáig, a malayi archipelától a Molukokig úgy látszik, ugyanazon genusok találhatók. Egy jól jellemzett genus, mely úgy látszik, kizárólag Új-Guineában él, a *Sommiera* n. g, melynek két új faja ezen értekezésben le van írva.

Új Guineában nem található egy egyetlen *Pinangafaj*, ellenben a *Nengák* igen elterjedtek. A *Ptychosperma* polymorph typusaival a Maskarenoktól a Nikobárokön át Ceylonig, a Molukokon, Új Guineában, Auszráliában és Caledoniában látható. Az *Orania*, melynek egy faja Malaccán nő, hiányzik az egész malayi archipelagusban, de ismét található a Molukokon és Új Guineában. A *Kentia* a Molukok, Papuaasia és Polynesia „par excellence“ genera Ternatétől Új Zélandig terjed a nélkül, hogy a malayi archipelagus nyugoti részében képviselve volna.

B. ezen munkában harminc Új Guineában talált új faj leírását adja. Egy tekintélyes szám! De nem szabad arról megfeledkezni, hogy az utazók és gyűjtők a pálmákat elhanyagolták mert a magvak conserválása nehézségekkel jár. Van különben még egy fontos számbaveendő körülmény t. i. Új Guinea és szomszéd vidékei még igen hiányosan vannak átkutatva. B. úgy vélekedik, hogy a Molukokon és Auszrália északi részében még sok új pálmafajt lehet felfedezni.

A pálmák elterjedése nehézségekkel jár és azért a földrajzi elterjedésükre vonatkozó vizsgálatok igen értékesek. Annak kikutatá-

sára, vajjon létezett-e régi időkben összefüggés a most elválasztott és egymástól távol országok, szigetek és continensek között ezen család alkalmasabb, mint bármely más.

A *Raphia taedigera* MART. az amerikai Amazonfolyam partjain található, öt más *Raphia*-faj van Afrika nyugoti partjain, egy hetedik Madagaskaron él. Ezen növények magjai nem bírnak könnyű dissemináló eszközökkel és azért fel lehet tenni, hogy ezen országok configurációja és természeti viszonyai egykor nagyon különböztek a jelenkoriaktól. A *Ptychospermák*, a Maskarenokon, Ceylonon, a Nikobárokon, Singaporenál, a Molukokon, Új Guineában, Ausztráliában, Polynesiában találhatók, ezek is nehezen disseminálnak és azért kifejezhető azon gyanú, hogy egykor ezen országok között a távolság sokkal kisebb volt mint most. De az állatföldrajzi tanulmányok hasonló deductióhoz vezetnek. A *Ptychospermák* ilyen távol eső helyeken mutatkozó nagymérvű kiterjedésének magyarázata érdekében, alámerült országok existenciáját kell feltételezni, épen úgy, mint egy különben magyarázhatatlan állattani tény érdekében igénybe kell venni egy hypothetikus continens — Lemuria létét. Habár ezen esetben az állat- és növénytani tanulmányok következményei egyeznek, azért még sem szabad hinni, hogy ez egy általános szabály. Új Guinea egy esetet nyújt, mely szerint a következmények, melyek az állatok tanulmányozásából folynak, teljes ellentétben vannak a növénytaniakkal, mert Új Guinea florája úgy szólván, kizárólag az indo-malayi florától származik, faunája pedig kétségkívül az ausztraliai típushoz tartozik. Mind az állattani, mind a növénytani adatok, azon feltevéshez vezetnek, hogy Új Guinea helyén egy távol epochában egy nagy archipel volt, melyet különböző több vagy kevésbé nagy szigetek alkottak, melyek azután egy emelkedés alkalmával összeköttek. Ezen feltevés segítségével könnyen magyarázhatók egy és ugyanazon specifik. típus változásai és ismét más formák localisatiója. Másrészt még azon hypothesis is szükséges, hogy ezen „continens“ egyes részei ismét aláüljedtek és így Új Guinea körül új szigetek képződtek.

Az érdekes állításokat szerző tényekkel bizonyítja. Ha BECCARI idővel kutatásait áttekinthetően összefoglalja, azt hisszük, hogy neve oly fényes polcra fog jutni a növénytanban, mint a milyen ALFRED RUSSEL WALLACE-é az állattanban.

A munka kiállítása igen izléeses.

Phytographische Mittheilungen über Pflanzenformen aus verschiedenen Florengebieten des Oesterreichischen Kaiserstaates von DR. FERD. SCHUR [Verhandlungen des naturforschenden

Vereines in Brünn. XV. Band, II. Heft. 1876. Brünn, 1877. Winckler Comm.] 200 l. Sr.

A munka irányára és tartalmára nézve szerző következő nyilatkozatai talán elégséges tájékozást nyújtanak.

Ezen munka azon növényalakok tárgyalását tartalmazza, a melyek SCHUR újabb herbariumában megvannak.¹⁾ A tárgyalat növényeket S. nagyjából maga gyűjtötte, vagy barátaitól kapta. Hogy az irodalmat csak ritkán használta és növényeket más herbariumokban nem keresett, nem szabad gáncsolni, miután ezen közleményeknek nincs kritikai célja, hanem ezek csak szerző saját észleletei eredményének tekintendők. A könyvben leginkább erdélyi, magyarországi, (alsó-)ausztriai, galíciai, morvaországi és különösen Brünn környékén gyűjtött növények tárgyalatnak. Magyarországból BARTH, CSATÓ, HOLUBY és VRABÉLYI küldöttek növényeket. A munka DE CANDOLLE rendszerét követi. Ezen kétszáz lapra terjedő füzetben XXI. Ord. (*Ranunculaceae-Pomaceae*) van tárgyalva.

Leitfaden für den Unterricht in der Botanik. Nach methodischen Grundsätzen bearbeitet von DR OTTO VOGEL, Oberlehrer der Luisenst. Realschule zu Berlin. DR KARL MÜLLENHOFF, ord. Lehrer d. Luisenst. Realschule zu Berlin. DR FELIX KIENITZ-GERLOFF ord. Lehrer d. Friedrichs-Realschule zu Berlin. Mit 5 Tafeln. Berlin 1877. Winckelmann et Schöne. XVI. 256 l. Sr.

A kik a Loew-féle könyvet átnézték vagy tanulmányozták, talán sajnálták, hogy az ügyesen összeállított kérdésekre a feleletek hiányoznak. Körülbelül ugyanazon elvek szerint készült az előttünk fekvő könyv, csak hogy ebben nincsenek kérdések, hanem az egyes problémák rendszeresen tárgyalatnak. Habár nem osztjuk minden tekintetben a szerzők nézeteit, mégis nem akarjuk eltitkolni, hogy reánk ezen könyv igen kellemes benyomást gyakorolt és hogy meg vagyunk győződve, miszerint ezen könyv segítségével a növénytan tanítása szép eredményekre vezetne. Ajánljuk melegen minden gondolkodó tanférfiúnak.

¹⁾ Tudvalevő dolog, hogy SCHUR azon herbariumát, melynek segítségével az erdélyi Enumeratiót dolgozta, már évek előtt eladta a lemberg-i egyetemnek. Előbb már meglehetősen sok növényt vásárolt tőle a bécsi cs. és k. udvari növény-gyűjtemény igazgatósága. Ezen udvari gyűjteménynek ajándékozta herbariumát DR THEODOR RITTER VON OPPOLZER a csillagászat rendes tanára Bécsben, ki egykor egy igen szenvedélyes botanikus volt. Az OPPOLZER-féle gyűjtemény főtömeget SCHUR-tól szerzett növények képezik.

Excursionsflora für Nord- und Mittelddeutschland. Ein Taschenbuch zum Bestimmen der im Gebiete einheimischen und häufiger cultivirten Gefäßpflanzen für Schüler und Laien. Von Dr. CARL KRAEPELIN, Oberlehrer an der Realschule II. O. zu Leipzig. Mit über 400 in den Text gedruckten Holzschnitten. Leipzig B. G. Teubner 1877. IV. 336. 1. 8r.

Egy különös kis könyvecske. Szerző megkísérelte, az u. n. „tudományosság“ mellőzésével tabellákat összeállítani, melyek segítségével ifjabb tanítványok és felnőttek, kik a hiányokat floristikai ismereteikre nézve, maguk pótolni akarják, növényeket meghatározhatnak. A könyv különben összhangzatban van szerző „Leitfaden für den botanischen Unterricht“ című tankönyvecskéjével. Az igaz, sok történt a „tudományosság“ rovására és péld. az autornevek ritka alkalmazása határozottan kárhoztatandó, de az egész nem ügyetlenül van összeállítva és úgy látszik, gyakorlatilag elég hasznos leendő. Szerző sajnálja, hogy az alsóbb kryptogamokat most még nem vehette fel.

TUDÓS TÁRSASÁGOK.

Académie de Sciences Paris. Február 26-iki ülés. MERTET „Sur les fonctions des feuilles dans les phénomènes d'échanges gazeux entre les plantes et l'atmosphère: rôle des stomates“ UNGER és SACHS szerint a stomák által a gázcsere a növény és a levegő között akadály nélkül történik, BARTHELEMY szerint, a stomák inkább biztosító szelepek, melyek az azotot kibocsátják stb. Ezen ellentétes állítások arra birták M.-t, hogy a kérdést behatóan tanulmányozza, ő kísérleteket tett különböző légnemű testekkel (mint higanygőzök, ammoniak, acid. hypoazot., acid. sulf., acid. sulfhydr., cyanogen, chlor, brom és jód-gőzökkel). Ezek közül igen érdekesek a kísérletek ammoniakkal. Ez igen szépen festi a falakat, a melyeket érint és így jól láthatni az utat, a melyen haladott. A szerint a mint a levél egyik vagy mindkét oldalán vannak stomák, a leveleket „feuilles monostomatées“ és „bistomatées“-nek nevezi. A vizsgálatok végeredménye az, hogy az összes gázok, melyekkel M. experimentált, mind egyenlő könnyűséggel diffundáltak a stomákon. — TARRÉ et VILLIERS „Sur une matière sucrée retirée de feuilles de noyer.“ Ezen anyag (ideiglenes neve Nucit) képlete $C_{12}H_{12}O_{12} + 2H_2O_2$. A Nucit szép klinrhombik. prismák alakjában jegecedik, a prismák sugaras csoportokban vannak elhelyezve.

Márc. 12. ül. GRANDON et BOUTON*) a fűzfán, tölgyen, körte és Sz.-János-kenyérfán élő *Viscum* leveleit, ágait és gyümölcseit ele-

*) V. 6. MNL. 75. 1.

mezték és azt táblázatosan feltüntetik. Az eredmények, az előbbieket megerősítik. Az összes kutatásokat szerzők egy memoireban akarják összefoglalni és akkor majd szólni fognak azon befolyásról, melyet ezen élődi, a fák táplálkozására gyakorol.

Márc. 19. ül. CH. MARTINS „Sur l'origine paléontologique des arbres, arbustes et arbrisseaux indigènes du midi de la France, sensibles au froid dans les hivers rigoureux.“ Franciaországban, az u. n. olajfa zonában rendkívül kemény teleken egyes növények a gyökig elfagynak, de a tavasszal ismét fejlődnek és így megmaradnak a régióban. Ezen képyes növények a fagy elleni érzékenységük szerint felsorolva a következők: *Ceratonia Siliqua*, *Euphorbia dendroides*, *Ostrya carpinifolia* Scop., *Nerium Oleander*, *Chamaerops humilis*, *Myrtus communis*, *Anthyllis barba Jovis*, *Laurus nobilis*, *Anagyris foetida*, *Punica Granatum*, *Olea europaea*, *Ficus Carica*, *Coriaria myrtifolia*, *Smilax aspera*, *Pistacia Lentiscus*, *Viburnum Tinus*, *Quercus Ilex*, *Cistus monspeliensis*, *Vitis vinifera*. Ezen növények közül több az egész régióban él, míg mások mint a *C. Siliqua*, az *E. dendroides*, az *O. carpinifolia*, a *N. Oleander* csak az Alpes-marit., Var, Pyrenées or. departementsban található, a *Ch. humilis*-t 1841-ben Cosson látta a Nizza mellett fekvő Beaulieuban. Nizza vidéke igen enyhe klimának örvend, a tél ott kevésbé hideg, mint a többi francia littoraleben, az abszolút minimumok igen csekélyek; ezen abszolút minimumok t. i. mutatják a legalantabbi fokot a télen. Huszonöt éves észleletek alapján az abszolút minimumok középszámái a következők: Montpellier — 9,23°, Marseille — 5,95°, Perpignan — 3,85°, Nizza — 0,93°. — A fent elősorolt fás növények D.-Franciaországban hasonló jellegekkel bírnak, mint az exot. fák. Ezek közül többek olyan családok, vagy tribusokhoz tartoznak, melyek nem élnek Európában, így a *C. Siliqua*, *E. dendroides*, *C. humilis*, *A. foetida*, *L. nobilis*, *F. Carica*, *V. vinifera*. Kettő a *Punica* és *Coriaria* anomál genusokhoz tartozik. Mások egy exot genus egyetlen európai képviselői. — Ezen növényfajok nagyobb része nem közönséges, hanem a ritkák közé tartozik és tulajdonképen oly helyeken található, melyeket természetes üvegházaknak lehetne nevezni, csak a *P. Lentiscus*, a *C. monspeliensis*, a *Q. Ilex* és a *S. aspera* közönségesek az egész régióban és végre a *V. Tinus* és *A. foetida* télen virágoznak. — Mind ez a mellett szól, hogy ezen növények, maradványai azoknak, melyek D.-Franciaország floráját képezték a harmadkorban. A fossil vegetatió mutatja, hogy akkor a tengerparti zonában sokkal melegebb hőmérsék uralkodott, mint most és hogy a most élő fajok ugyanazon vidéken éltek előbb is. Ezek nagyjából SAFFORD által ismertettek. A palaeontológok 5 fossil *Ceratonia*-fajt ősmennek, most csak egy él ott a *C. Siliqua*, melynek őse

valószínűleg az Aix-i gipszben levő *C. velusta* SAP.; a *M. communis* egy ivadéka az Armissan-i (Narbonne mellett) miocen mész *M. atarva* SAP.-jának, különben a *M. communist* fossil állapotban találták HEER szerint S. Jorgo vulkanikus hegyein Madeira szigetén. A *N. Oleander* az egész harmadkorban élt. A harminc fossil *Laurus* közül csak a Meximieux-i alsó pliocéntuffban talált *L. nobilis* él még ma ezen régióban. Ezen fossil növények földrajzi elterjedése Európában, mutatja hogy világrészünk klímája azon epochában melegebb volt, mint most és hogy ott számos növény élt akkor, mely most egy télen át sem maradhatna ott meg. A *C. humilis* É.-Svájceban, a szőlő Sziléziában ezen állítás mellett szólnak. Ezen tények valószínűvé teszik, hogy a jelenkori vegetatió a harmadkori folytatása, mint az, az előtte levő koroké. Miután ezen növények egymástól származnak és a különböző mediumok, melyeken átmentek megváltoztattak, szükséges, hogy a faj fogalma, mint azt a régibb természetvizsgálók értelmezték, tetemesen megváltoztassék. Továbbá következtetni lehet, hogy sok fás növény, mely kertjeinkben miveltetik exot a térre nézve, más csak az időre nézve.

Magyar tud. akademia III. oszt. Jan 8. ül. LENHOSSÉK JÓZSEF. Egy általa szerkesztett gorcsói készülékről szól. Ez hatvan gorcsói tárgyat állít egymásután, egy tengely forgatása által, a szem elé, miért is értekező e készüléket polymikroskopnak nevezte el, mely ezenkívül lényegileg még a következő tulajdonságokkal bír. Ferdén felállítható s pedig oly mérvben, hogy bárki, nagy vagy kistermetű, széken ülve, kényelmesen szeme elé állíthatja a 60 tárgyat. A tárgynak egyenközü beállítását a láttani készülékhez, a tengely forgatásakor egy észrevehető csattanás jelzi. A láttani készülék egy applanitikus tevőleges szemlencsével 9.5 nagyításnál 52 mm. gyutávval 28 mm. átmérőjű láttérrel, továbbá durva és finom beállítással bír. A tárgy közvetlenül és közvetve is megvilágítható.

Febr. 5. ül. BORBÁS VINCE „Adatok Veglia és Arbe szigetek nyári florájának ismertetéséhez.“ — HAZSLINSZKY FAIGYES „Magyarhon üszök-gombái.“ — SCHUCH JÓZSEF „Adatok a járulékos gyökerek fejlődéséhez.“¹⁾ (M. ak. ért.)

Royal Horticultural Society London. Scientific Comitee. Március 7. meet. Oliv. BERKELEY levele, melyben a kérdéses rozsrá nézve MASTERS nézetét osztja, hogy abban nem találhatóék pené-

¹⁾ Ld. MNL. 103. 1.

szek, ugyan előző néha a mindenütt elterjedt *Cladosporium herbarum*, de ez nem okozta a kékes színt. — Több más csekélyebb érdekű tárgy.

Márc. 21. meet. H. ANDERSON beszél azon eredményekről, melyeket különböző *Silene*-fajok mesterséges hybridisatiója alkalmával nyert — BERKELEY jelentést tesz egy betegségről, melyet kávéfaleveleken észleltek. A beteg leveleken egy a *Hemileia* nemhez tartozó penész gyakori — Dr MOORE Glasnevinből (Dublin m.) beküldött *Pinus*-leveleket, melyek egy fehéres „exudatio“-val be vannak vonva, ő azt hiszi, hogy ezt penészek okozzák. A Committee általános nézete az, hogy ezen esetben nem szükséges az exudatiót egy penésszel vagy rovarral összeköttetésbe hozni. — A. W. BENNETT az Arve völgyében (Savoy) látta, hogy a földművelők a kukorica legtöbb hímvirágzatját eltávolítják és csak keveset hagynak meg, a tapasztalat azt mutatta, hogy a termékenyítés ily eljárás mellett sokkal sikeresebb. (GCHR.)

Sällskapet pro fauna et Flora fennica Helsingfors. Febr. 3. ül. Prof. LINDBERG néhány *Riccia*-saj synonymjairól beszél. A fűn florára nézve újak: *Kantia calypoga* (RADDI) LINDBERG Aland (ROMANSSON) *Andraea papillosa* LINDB. *Fissidens pusillus* WILS-sal Finska Lappmark (TELLMAN) és Aland (ROMANSSON). A *Radula Lindbergiana* mely eddig csak meddő állapotban találtatott Finlandban, hím és nővirágokkal találtatott Alanduál (ROMANSSON) — HJ. HJELT beszél néhány virágos növény (*Inula siliana* f. *pilosa*, *Rosa cinnamomea*, *R. karelica*, *Alchemilla vulgaris*) előjövételéről Finlandban. — Kiadás végett benyújtattak „Observationes mycologicae VII.“ af Dr P. A. KARSTEN és „Bidrag till kännedom om vegetationen in södra Savolaks“ af stud. R. HULT.

Vetenskapsakademien Stockholm. Apr. 3. (ünnepélyes) ül. A titkár többek közt jelentí, hogy Dr HJ. MOSÉN brazíliai utjából visszatért és az országos növénytani muzeumban a saját gyűjtései és Dr A. F. REGNELL nagyszerű ajándékának feldolgozásával volt elfoglalva. Az ország növénytani átkutatása érdekében, engedélyeztetett A. N. LUNDSTRÖMNEK 300 kr., hogy Norrland és Laplandba utazhassék és F. R. KJELLMANN-nak algologiai tanulmányok és Bohusland beutazása érdekében 40) kr.

Apr. 11. ül. O. NORDSTEDT Bohuslänska Oedogoniaceer. (BN.)

HALÁLOZÁSOK.

DR JÓZEF JUNDZILL a wílnai tud. egyetem érd. tanára, † 1877. apr. 4. Wílnáb. J. 87 éves lett. J. a következő c. mű írója: *Opisanje*

ros'lin w Litwie, na Wolyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnacych, iako i oswoionych podlug wydania szesnatego uklada roslin Linneusza. Wilno, 1830. XII. 583. 8 r. (Oe.BZ.)

JOHN RUSSEL REEVES † május 1. Wimledonb. 73 éves korában (*Reevesia* LINDL. *Sterculiaceae*). Negyven évig élt Catonban és ott egy herbariumot is gyűjtött. R. több sinai növényt importált Angliába. (E. J.)

DR ENTZ FERENC az országos vincellérképezde nyug. igazgatója. (* Sümegen 1805. dec. 6.) † Promontoron Budapest mellett 1877. május 9 én. Egy férfiú, ki a honi kertészet és szőlőszet körül sok érdemeket szerzett. ENTZ, SADLER halála után szintén pályázott a budapesti magyar kir. tudományegyetem növénytani tanszékére, de azt akkor szerencsésebb vetélytársa DR GERENDAY JÓZSEF nyerte el.

MÜLLER JENŐ negyedéves orvostanhallgató a kolozsvári tud. egyet., egy iparkodó ifjú, ki nagy szorgalommal botanizált Kolozsvár vidékén és több botanikussal levelezett és csereviszonyban állott, 1877. májushó 30-án revolverrel vetett véget életének. M. J. még csak 23 éves volt és szép reményekre jogosított. Herbariumát a kolozsvári univ. főtanodának hagyományozta.

DR GUSTAV WALDEMAR FOCKE gyakorló orvos Bremenb. † ugyanott 1877. június 1. 68 éves korában, (*Fockea* ENDL. *Asclepiad.*) irt egy növénytani dissertatiót: *De respiratione vegetabilium*, Heidelberg 1833. és néhány más növénytani értekezést. Különös említést érdemelnek a „*Physiologische Studien*“-ben közölt vizsgálatai, melyeket *Diatomaceakon* és *Desmidiaceakon* eszközölt.

DR LUDWIG Ritter von KÖCHEL cs. k. tanácsos (*Köchlea* ENDL. *Compos.* Sect. *Carlin.*) * Steinb. Krems. m. 1800 jan. 14. † Bécsb. 1877. jun. 3. 1842-ig KÁROLY FÖHERCEG fiasnak nevelője volt, azóta természettudományi és zenészeti tanulmányokkal foglalkozot. K. NEILREICH legbizalmasabb barátja volt és ő vezette be NEILREICH-ot a növénytanba. Több nagyfontosságú zenészeti munkát irt. Botanikusokat érdeklő munkája csak egy van: DR AUGUST NEILREICH Gestorben am 1. Juny 1871. Umrisse seines Lebens und Wirkens. Mit einer Photographie. (S. A. Verh. d. k. k. zool. bot. Ges. in Wien 1871. 22 S. 8 o.). 1845-ben bentazta Olaszországot Siciliáig, 1847-ben Franciaországot a Pyrenéokig és a Svájcot. 1853-ban Berlinen és Stettinen át Sz. Pétervárra és Moszkvába utazott, azután Kopenhagenen és Christianian a Nordcapig. Ezen utazás alkalmával szorgalmasan gyűjtött növényeket.

VRABÉLY MÁRTON nyug. gazdatiszt jun. 17-én 68 éves korában egy tevékeny élelet fejezett be. A hazai, különösen a mátrai növényeken kívül, nagyszámu külföldi növényt példányt halmozott össze gazdag gyűjteményében, melyet nagylelkűen a cist. rendű egri főgym-

nasiumnak ajándékozott. E gyűjtemény, mely több mint 12,000 példányt foglal magában, egyike az egri főgymn. muzeum legbecesebb s leggazdagabb gyűjteményeinek, mely hazai középtanodáinkban ritkítja párját. VRABÉLYI irodalmi működése: Correspondenz ddo Parád 25. sept. 1866. [Oest. bot. Zeitschr. XVI. (1866) 360 l.] ddo Erlau 3. dec. 1874. [Oest. bot. Zeitschr. XXV. (1875) 33, 34 l.] Adatok Hevesmegye virány isméréhez. [Heves- és Külső-Szolnok törvényesen egyesült megyéknek leírása, Egerb. 1808. 142—64 l.] A Mátra nő-vény-földrajzi vázlata [M. orv. és term. munk. XIII. (1869) 281—283 l.] Azonkívül gyakran van említve a boldogult neve KERNER és SCHUR értekezéseiben.

KITÜNTETÉSEK.

A Budapesti Közöny a következő legfőbb kéziratot hozta: Kedves báró WENCKHEIM! DR HAYNALD LAJOS kalocsai érseknek hazafias érdemei és fáradhatatlan emberbaráti működése elismerésül, Szent-István-rendem nagykeresztjét díjmentesen adományozom. Kelt Schönbrunnban, 1877. évi júniushó 6-án. FERENCZ JÓZSEF, s. k. B. WENCKHEIM BÉLA s. k. — A Belgák királya HAYNALDOT, ki az áfrikai társulat érdekében legközelebb Brüsszelben időzött a belga kir. Leopold-rend nagykeresztjével lepte meg.

Angolországban rendesen csak katonákat és igen magas rangú hivatalnokokat szoktak rendjelekkel díszíteni. A botanikusok közül csak Sir JOSEPH DALTON HOOKER a Kew Gardens világhírű igazgatója és jelenl. P. R. S. volt a Bath-rend lovagja. Az angol királyné és indiai császárné, ezen férfit újabban egy második rendjellel tüntette ki, úgy hogy most címei között jövőre ezen rövidítés is szerepel: K. C. S. I. (Knight Commander of the most exalted Order of the Star of India). (GChr.)

DR JULIUS WIESNER a bécsi cs. tud. akademia levelező tagjai sorába felvétellett.

A svéd k. tud. akademia május 9-én tartott ülésében DR A. DE BARY*) strassburgi tanárt, külf. tagnak választotta. (BN.)

*) DE BARY, ki a meghívást Tübingenbe el nem fogadta, újabb időben, a mint halljuk, a berlini tud. egyetem bölc. karától A. BRAUN helyébe SACHS-sal együtt ex aequo egyhangulag proponáltatott. A porosz ministerium úgy látszik, a növénytan tanítását a berlini egyetemen két rendes tanárra akarja bízni; azon tanárságra, melylyel a növénykert igazgatósága lenne összekötve, GRIESEBACH (kit már LINK halála után említettek) és ha ez nem akarná Göttingent elhagyni, EROHLER lenne kilátásba véve.

KINEVEZÉSEK.

DR JAMES W. H. TRAIL-t az aberdeeni tud. egyetem növénytan tanárának lett megválasztva. (EJ.)

DR H. VÖCHTING eddig magántanár a bonni tud. egyetemen, ugyanoda rk. tanárnak neveztetett ki.

DR LUDWIG KOCH, ki rövid idő előtt a heidelbergi egyetemen a magántanári képesítést nyerte, a proskai gazdasági akadémia növényélettani intézetének főnökévé lett kinevezve. (BZ.)

UTAZÓK ÉS GYŰJTŐK.

DR A. REHMANN, ki több éven át a krakkói egyetemen mint magántanár működött s Galiciát több irányban beutazta, ugy szintén a fekete tenger vidékein botanizált, több mint két éven át D-Afrikában, a jóreménység fokán, a hottentottok és kafferok országában növénytanai kutatásokkal foglalkozott és gazdag növénygyűjteményekkel tért vissza Európába. (Oe.BZ.)

DR G. SCHWEINFURTH utolsó utjáról a sivatagba Cairoba, érkezett és a legközelebbi időben Berlinbe váratik.

NYILVÁNOS GYŰJTEMÉNYEK.

Temesvárt természettudományi múzeumot akarnak felállítani. Eufégya a délm. természettudom. társulat a múzeum felállítására irányuló jótékony gyűjtéseket (pénzt és tárgyakat kiván), már megkezdte. — Bármely küldeményt a múzeum számára a társulati titkárhoz (DR KUHN LAJOS Temesvárt) címezve, bérmentesen kérnek. (Délm. természett. füz.)

A Verein für siebenbürgische Landeskunde MICHAEL FUSS a Flora Transsilvaniae excursoria szerzőjének herbariumát 1200 frtért azon reményben vette meg, hogy azt a nagyszabedű természettudományi egyesület átveendő. De ezen egyesület anyagi viszonyai nem oly kedvezők, hogy a gyűjtemény árát még kis részletekbe is megfizethesse és azért a „Verein“ a herbariumot 5—7 kisebb gyűjteményre kívánja fölosztani, mintán az FUSS állítása szerint lehetséges és felszólította az erdélyi németajkú gymnasiumokat, hogy egy-egy ilyen gyűjteményt előnyös részletfizetési feltételek mellett vásároljanak meg. Ezen herbariumot másfél év előtt FUSS a kolozsvári múzeumnak is fölajánlotta. A múzeumi választmány a főor meleg ajánlata következtében, elvileg elhatározta a vételt és megbizta a titkárt, hogy a tulajdonossal ezen ügyben levelet váltson. FUSS hosszabb ideig hallgatott és végre azt válaszolta, hogy egyelőre megtartja herbariumát. Ha FUSS folytatja az alkudozásokat, azok bizonyosan eredményre vezetnek és egy nagyfontosságú gyűjtemény elforgácsolása meg van gátolva.